

ارزیابی میزان تأثیر آسیب‌های اجتماعی بر احساس امنیت اجتماعی در شهروندان (نمونه موردی: شهر ایرانشهر)

علی ریگی^۱، مرتضی یاوری^۲

^۱دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری

^۲عضو هیئت‌علمی دانشگاه زابل، کارشناسی ارشد طراحی شهری

Ali.reegi724@gmail.com

چکیده

امنیت پیش‌زمینه یک اجتماع سالم و احساس امنیت بسترساز توسعه در جوامع انسانی است و سعادت یک اجتماع در گرو حفظ و بقاء امنیت و احساس ناشی از آن است. حضور مردم در فضای عمومی شهر مستلزم احساس امنیت از سوی آنان است. با توجه به گسترده‌گی شهرنشینی و رواج آسیب‌های اجتماعی در شهرها، مطالعه موضوع امنیت، عوامل مؤثر بر آن و راهکارهای تقویت امنیت در شهرها ضرورت یافته است. هدف اصلی در این پژوهش این است که میزان تأثیر آسیب‌های اجتماعی بر حس امنیت شهروندان شهر ایرانشهر را مورد بررسی قرار دهیم. این پژوهش از لحاظ هدف از نوع کاربردی و از حیث روش تحقیق، ترکیبی (توصیفی، اسنادی و تحلیلی) می‌باشد؛ رویکرد حاکم بر این پژوهش از نوع پیمایشی و میدانی با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه است. حجم نمونه ۹۵ نفر در نظر گرفته شده که به صورت خوشه‌ای در محلات هشت‌گانه شهر انتخاب شدند. نتایج تحقیق نشانگر آن است که احساس امنیت و اعتماد شهروندان به یکدیگر در سطح پایینی است، همواره از مورد آزار قرار گرفتن می‌ترسند و میزان زیاد جرائم در محلات باعث ترس شهروندان شده است. از مهم‌ترین عوامل در پایین آمدن حس امنیت در ایرانشهر می‌توان به آسیب‌های ناشی از بزهکاران بیکار و مهاجران اشاره کرد. در نهایت راهکارها و پیشنهادهایی مناسب با توجه به پتانسیل‌های شهر ایرانشهر برای ارتقای امنیت ارائه شده است.

واژگان کلیدی: احساس امنیت، آسیب اجتماعی، جرم، ایرانشهر.

۱- مقدمه

امنیت یکی از بارزترین وجوه بالندگی یک جامعه و زمینه‌ساز رشد، توسعه و ثبات آن محسوب می‌گردد. شکوفایی اقتصادی یک جامعه، سرمایه‌گذاری، برنامه‌ریزی برای توسعه، پیشرفت و هرگونه فعالیتی که می‌تواند عاملی مؤثر برای بهبود اوضاع اقتصادی، اجتماعی و سایر ابعاد جامعه باشد، همه در سایه استقرار امنیت می‌باشند. در واقع امنیت از مهم‌ترین اهداف، منابع و ارزش‌های اصولی پایدار جامعه است و مهم‌تر از امنیت، موضوع احساس امنیت است. احساس امنیت را احساس آزادی نسبی از خطر دانسته‌اند و در یک طبقه‌بندی کلی به معنای فقدان ترس و نگرانی در ابعاد مالی، فکری و روانی شهروندان است (حسینی نثار ۱۳۹۱).

امنیت در شهر ایرانشهر در سالهای اخیر به مسئله‌ای حاد تبدیل شده است. برقراری امنیت در شهرهایی مانند ایرانشهر اهمیت بیشتری از دیگر شهرها دارد زیرا این شهر در نوک پیکان آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی قرار دارد. معمولاً در شهر ایرانشهر سه مسئله اصلی اقلیت‌های قومی، مذهبی و زبانی همیشه ابزارهای اصلی تهدیدکننده امنیت اجتماعی و فرهنگی بوده‌اند. اختلافات قومی، قاچاق مواد مخدر، فعالیت گروهک‌های تروریستی از جمله مواردی است که امنیت این شهر را بحرانی

کرده است. تنوع جمعیتی که به واسطه مهاجرپذیری، وسیع بودن، دارا بودن امکانات کشاورزی و ... باعث شده تا ایرانشهر به عنوان حیاطخولوتی برای تخلیه جرائم مجرمین باشد. لذا مهم‌ترین مؤلفه برای تبیین امنیت مشارکت شهروندان می‌باشد. هدف اصلی از این تحقیق بررسی میزان احساس ناامنی در بین مردم شهر ایرانشهر می‌باشد. می‌خواهیم بدانیم مردم این شهر تا چه اندازه احساس امنیت می‌کنند. بعلاوه اینکه عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت در افراد کدام‌اند و تأثیر عوامل مختلف بر این احساس چیست و در نهایت به دنبال عواملی خواهیم بود که وقوع رفتار مجرمانه را کاهش و ارتقا حس امنیت را باعث می‌شود.

روش مورد استفاده در این تحقیق برای جمع‌آوری اطلاعات، تحلیلی و ترکیبی از روش‌های کیفی (مصاحبه عمیق) و کمی (پرسشنامه) می‌باشد. در مطالعه حاضر با به‌کارگیری مصاحبه عمیق و پرسشنامه محقق ساخته به بررسی تأثیر آسیب‌های اجتماعی بر احساس امنیت شهروندان ساکن شهر ایرانشهر پرداخته شده است. در مورد این‌گونه موضوعات حساس تنها استفاده از روش پیمایشی به هیچ‌وجه نمی‌تواند پاسخگوی سؤالات تحقیق باشد به همین دلیل از روش کیفی نیز برای گردآوری اطلاعات عمیق استفاده شده است. ترکیب نوع داده‌ها نتایج مفیدی به بار می‌آورد به ترتیبی که داده‌های کمی می‌توانند روابط قابل مشاهده را نشان دهند و بنابراین یافته‌های به دست آمده از تحقیق کیفی را پشتیبانی کنند.

در تحقیق حاضر استفاده از منابع چندگانه جمع‌آوری اطلاعات، همچون مصاحبه عمیق و به دنبال آن انجام تحقیق پیمایشی، اعتبار سازی و نیز روایی تحقیق شده است. روش نمونه‌گیری این تحقیق، روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای است که به تفکیک مناطق شهرداری و محله‌ها نمونه‌گیری انجام می‌شود. نمونه‌برداری در منطقه به صورت سیستماتیک بلوک‌های آماری صورت می‌پذیرد. به این شکل که ابتدا شهر به چند قسمت تقسیم شده و از هر قسمت، یک بلوک تعیین می‌شود. از هر بلوک تعدادی خانه به طور احتمالی مورد انتخاب قرار می‌گیرد و در مرحله آخر نمونه‌ها انتخاب می‌شوند.

۲- دیدگاه‌ها و مبانی نظری تحقیق

۲-۱- امنیت شهری

درواقع امنیت اجتماعی در شهرها مفهومی است که تمامی شهروندان در سلسله‌مراتب ارزشی خود، آن را از بالاترین ارزش‌ها می‌دانند به طوری که بر اساس سلسله‌مراتب نیازهای مازلو (۱۹۷۰) امنیت از نیازهای اولیه محسوب می‌شود. سلسله‌مراتب نیازهای مازلو عبارت‌اند از: ۱. نیازهای فیزیولوژیک؛ ۲. نیازهای امنیت نظم و پایداری؛ ۳. نیازهای تعلق پذیری و عشق؛ ۴. نیازهای احترام؛ ۵. نیازهای خودشکوفایی. این نیازها به ترتیب از قوی‌ترین تا ضعیف‌ترین آن‌ها مرتب شده است و بایستی قبل از اینکه نیازهای بالاتر اهمیت پیدا کنند، نیازهای پایین‌تر حداقل تا اندازه‌ای برآورده شوند. مازلو اعتقاد دارد که نیاز به ایمنی و امنیت در نوباوگان و بزرگسالان از همه مهم‌تر است. ارضای نیازهای امنیت مستلزم پایداری و رهایی از ترس و اضطراب است (دورودی ۱۳۸۲: ۲۶). با گسترش روزافزون شهرنشینی و توسعه کلان‌شهرها، به‌ویژه در دهه‌های اخیر، پدیده‌هایی چون صنعتی شدن، تراکم جمعیت، فشار ترافیک، از میان رفتن حس همسایگی و کاهش روابط خویشاوندی، کاهش عواطف اجتماعی، مهاجرت و حاشیه‌نشینی افزایش یافته و ناامنی و آسیب‌های اجتماعی در شهرها بیشتر مورد توجه قرار گرفته است (صالحی مرزيجرانی ۱۳۸۴: ۱۶۴). با گسترش فیزیکی و اجتماعی شهرها و تبدیل شدن آن‌ها به مراکز ناهمگن جمعیتی، اجتماعی و فرهنگی، میزان ناهنجاری شهری نیز افزایش یافته است؛ به طوری که محیط اجتماعی و مسکونی افراد و ساختارهای نامناسب شغلی، ناکامی اجتماعی و فقر اقتصادی، زمینه‌ی بروز ناامنی شهری را فراهم آورده است (نصیری ۱۳۸۲: ۹۱).

۲-۲- امنیت اجتماعی

احساس امنیت اجتماعی را اولین بار باری بوزان در کتاب «مردم، دولت‌ها و هراس» به کار برد. در آرای بوزان حوزه‌ای از زندگی که فرد خود را به واسطه‌ی مفهوم «ما» بدان متعلق می‌داند و در برابر آن احساس تعهد و تکلیف می‌کند مورد نظر است؛ بنابراین هر عامل و پدیده‌ای که باعث ایجاد اختلال در احساس تعلق و همبستگی اعضای یک گروه شود، در واقع هویت آن گروه را به مخاطره انداخته و تهدیدی برای امنیت اجتماعی آن قلمداد می‌شود (بوزان، ۱۳۷۸).

احساس امنیت اجتماعی، حالت فراغت همگانی از تهدیدی است که رفتار غیرقانونی یک فرد، یک سازمان و یا دولت ممکن است در تمامی یا در بخشی از جامعه پدید آورد.

۲-۳- دلایل وقوع جرم

یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر جرم، نابرابری اقتصادی است. نابرابری اقتصادی عمدتاً از طریق نابرابری درآمدی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. از جمله عوامل اثرگذار برای ایجاد پدیده جرم می‌توان به نابرابری درآمدی اشاره کرد. زیرا نابرابری درآمدی بیان دهک‌های جامعه منجر به ایجاد فاصله طبقاتی شده و افراد دهک‌های پائین برای پرکردن شکاف طبقاتی از طریق عاملی روانی به نام حسادت دست به جرم می‌زنند. یکی دیگر از مهم‌ترین و اثرگذارترین عوامل بر ایجاد جرم پدیده بیکاری است؛ زیرا بیکاری سبب فقر، نابرابری درآمد، مهاجرت، اختلاف خانوادگی و ... می‌شود. هرچند که نتایج معدودی از مطالعات به عدم وجود رابطه بین فقر و جرم یا حتی وجود رابطه منفی بین فقر و جرم دلالت دارد، اما به عقیده نگارندگان، فقر یکی از مؤثرترین عوامل در بروز جرم است. به این ترتیب که هنگامی که فرد در شرایط سوءتغذیه، عدم دسترسی به امکانات بهداشتی و آموزشی، عدم وجود سرپناه مناسب برای زندگی و شرایطی مشابه قرار گیرد، به ناچار گزینه فعالیت‌های غیرقانونی (ارتکاب جرم) را انتخاب می‌کند. از جمله عوامل اثرگذار، تغییر سریع روند صنعتی شدن و پدیده شهرنشینی و مهاجرت از روستا و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ است. افراد به واسطه عواملی مانند بیکاری، فقر مالی و آموزشی و ... اقدام به مهاجرت می‌کنند. زمانی که وارد کلان‌شهرها می‌شوند، به واسطه گسترده بودن محیط، احساس آزادی عمل و خودمختاری کرده و به اعمال ناهنجاری‌های اخلاقی و جرم روی آورند. خرده عوامل دیگری نظیر عوامل فرهنگی، مذهبی، جمعیتی (هرم سنی جمعیتی و جنسیت)، اختلافات خانوادگی و مواردی مشابه می‌توانند از طریق جابه‌جایی در آستانه اخلاقی انسان، انگیزه را برای جرم به وجود آورد (حسینی نژاد ۱۳۸۴: ۳۷).

۲-۴- اشکال خشونت شهری

نخست خشونت‌های فردی یا گروهی سازمان نیافته که شامل فشارها و خشونت در محل کار، محل تحصیل، جنایت‌ها، شورش‌های خودانگیخته، خرابکاری‌ها و تخریب اموال عمومی است. این‌گونه خشونت به چند صورت در شهرهای مدرن در سالهای اخیر تشدید شده است. نخست به صورت بزهکاری‌های کوچک از جمله کیف زنی، سرقت خودرو، ضرب و شتم مهاجران، اقلیت‌ها و زنان؛ سپس در قالب خشونت در محیط‌های تحصیلی مانند نزاع‌های میان دانش‌آموزان، تهدید و ضرب و شتم معلمان، اخاذی و دزدی و سرانجام خشونت در قالب شورش‌های شهری که عموماً خود را به صورت حمله، غارت و به آتش کشیدن نمادهای قدرت یا ثروت نشان می‌دهد. دوم خشونت‌های گروهی یا سازمان یافته که عمدتاً به صورت شکل‌گیری گنگ‌های بزهکار و یا دسته‌های کوچک و بزرگ مافیایی خود را نشان می‌دهند و همان‌گونه که نشان داده است، امروزه در قالب یک نظام جهانی جنایت سازمان یافته تبلور یافته‌اند که محل اصلی اقداماتشان شهرها هستند. مهم‌ترین اعمال این گروه‌ها شامل قتل و ترور، قاچاق و توزیع انواع مواد مخدر، فحشا و پورنوگرافی، تولید و توزیع کالاهای تقلبی، فروش قاچاق و اسلحه، تجارت اندام‌های انسانی، برده‌فروشی جدید، عملیات مختلف «پول شویی» و ... است. سوم خشونت خانوادگی است که این نوع خشونت عمدتاً خشونت علیه زنان و کودکان را شامل می‌شود و می‌توان گفت در چند دهه اخیر در گروهی از خشونت‌ها همچون خشونت‌ها و سوءاستفاده‌های جنسی تقویت شده و ابعاد نگران‌کننده‌ای یافته است. همچنین مشارکت خانواده‌ها در فروش اعضای خود (عمدتاً کودکان) به شبکه‌های مافیایی، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، مشاهده می‌شود (بهمنی، روزنامه اطلاعات ۱۳۸۷).

۲-۵- شاخص‌های اجتماعی (ذهنی) مؤثر بر امنیت فضاهای عمومی

محیط نقش مهمی را در وقوع ناهنجاری‌های اجتماعی در فضاهای عمومی ایفا می‌کند. یکی از این محیط‌ها که نیاز به توجه بیشتر طراحان شهری دارد، فضاهای بدون دفاع شهری است. فرم، فضا و کالبد، عاملی در جان بخشیدن به فضاهای بدون دفاع شهری است (پورداتچی ۱۳۸۱). ویژگی‌های محیطی در یک فضای شهری از جمله عواملی هستند که به رشد آسیب‌های اجتماعی در آن کمک می‌کند. عدم رضایت شهروندان از محیط زندگی‌شان می‌تواند واکنش‌های مختلفی را به دنبال داشته باشد. نخستین واکنش تلاش برای تغییر محیط به منظور ایجاد تناسب بین ویژگی‌های محیطی و نیاز عینی، یا ایده آل ذهنی مختص است. دومین واکنش، انطباق یا سازگاری با محیط است؛ اما واکنش دیگر که در پی کاهش تعلق مکانی شکل می‌گیرد، گسست از محیط است؛ بنابراین پیش از اینکه ایده‌های طراحان برای حل این معضل به کار آید، باید سطح فرهنگ

استفاده‌کنندگان از فضا ارتقا داده شود (رضازاده ۱۳۸۲: ۱۱۱-۱۱۳). امنیت و یا به تعبیر بهتر احساس امنیت از نیازهای مهم هر فرد در زندگی اجتماعی است. برای دستیابی به آرامش و اطمینان خاطر، وجود نظارت اجتماعی بر فضا جهت کنترل رفتارهای مجرمانه ضروری است؛ اما برحسب رویکرد جامعه‌شناسی امنیت، نمی‌توان امنیت را به‌عنوان یک وضعیتی بدون ارتباط با بستر اجتماعی آن تحلیل کرد بلکه امنیت را باید به‌گونه‌ای دیگر، نه یک متغیر مستقل بلکه به‌عنوان یک متغیر وابسته که با توجه به متن آن، معنا می‌دهد در نظر داشت. از این منظر، امنیت فرآیندی اجتماعی ارزیابی می‌گردد که متناسب با تحول متن آن، تغییر می‌یابد. به‌عبارت‌دیگر امنیت را بدون منظر اجتماعی نمی‌توان فهم کرد (افتخاری ۱۳۸۰: ۴۵).

به این منظور در درجه اول باید فضا در معرض دید قرار گیرد. حضور افراد از قوی‌ترین عوامل اعمال نظارت می‌باشد زیرا در این شرایط علاوه بر آن که شهروندان ناظر هستند در صورت لزوم برای جلوگیری از اعمال مجرمانه مستقیماً وارد عمل شوند؛ بنابراین بهتر است برای حضور ساکنان در فضای خیابان محلی تسهیلاتی فراهم شود. البته باید از انحصاری شدن فضا جلوگیری کرد. به این معنی که فضا در اختیار گروه خاصی قرار نگیرد و تمامی گروه‌های اجتماعی خود را در آن راحت احساس کنند. از عواملی که شهروندان را جذب فضا می‌کند استقرار فعالیت‌های مرتبط با زندگی روزمره افراد است. حضور افراد برای نظارت در شب ضروری‌تر می‌باشد، لذا برای برقراری فعالیت شبانه در خیابان محلی باید فعالیت‌هایی را که در شب زنده هستند را در آن‌ها تزیین نمود تا شهروندان تشویق به حضور شبانه در فضا شوند (پاکزاد ۱۳۸۵: ۲۲۳).

رابطه جمعیت و امنیت در حالت سنتی قطعی و خطی بوده و فزونی جمعیت، امنیت فرد و جامعه و خانواده و کشور را تأمین می‌کند. جمعیتی عامل امنیت است که باسواد، بااخلاق، بافرهنگ، متخصص و وظیفه‌شناس باشد. مفهوم تراکم جمعیت که حاکی از رابطه‌ی بین افراد و فضای تحت اشغال آن‌ها می‌باشد، یکی از مفاهیم جغرافیایی جمعیت است؛ که نخستین بار هنری دریوی هانس در سال ۱۸۳۷ از این اصطلاح استفاده کرده است و از آن پس تراکم جمعیت به‌عنوان وسیله‌ای برای ارزیابی افزایش و کاهش و مقایسه تراکم‌های موجود و بالقوه جمعیت و درنهایت به‌عنوان شاخصی برای مقایسه تراکم‌های مساحتی جمعیت به کار گرفته شد (ماندل ۱۳۷۷: ۶۲). شهرهای امروزی به دلیل تمرکز بالای جمعیت و فراوانی ماشین‌ها به‌تدریج از شاخص‌های آرامش و امنیت فضای شهری فاصله گرفته‌اند. به‌موازات افزایش جمعیت شهری، میزان جرائم نیز بالا می‌رود (شکویی ۱۳۷۲: ۱۰۲).

۲-۶- کنترل اجتماعی

کنترل اجتماعی توان گروه‌های اجتماعی یا موسسات، برای اثربخشی قواعد و هنجارهاست. نتیجه تأثیر هنجارها و آداب اجتماعی، هماهنگ شدن شخص با جامعه و پیشگیری از نابهنجاری است. به عقیده موريس کوسون، کنترل اجتماعی شامل مجموعه‌ی شیوه‌هایی می‌شود که اعضای یک جامعه از طریق توسل به آن‌ها هم‌نوایی ضروری برای زندگی مشترک را به خود تحمیل می‌کنند؛ بنابراین مراد از کنترل بزهکاری به‌طور دقیق‌تر مجموعه شیوه‌هایی است که انسان‌ها به‌منظور جلوگیری یا محدود کردن جرم به کار می‌برند (گسن ۱۳۷۶: ۶۰۹).

۳- بحث و یافته‌های تحقیق

امنیت در شهر ایران‌شهر در سال‌های اخیر به مسئله‌ای حاد تبدیل شده است. برقراری امنیت در شهر اهمیت فراوانی دارد و ارتقای آن باعث ارتقای آرامش و کیفیت زندگی شهروندان می‌شود. در این مطالعه با به‌کارگیری مصاحبه و پرسشنامه، به بررسی کمی و کیفی میزان امنیت شهروندان پرداخته شده است که نتیجه این سنجش می‌تواند در ارائه راهکارها و پیشنهادهایی برای بهبود وضع موجود، مؤثر باشد.

در این مطالعه ۹۵ نفر به‌عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شده است. پرسشنامه‌ها و مصاحبه‌ها به‌صورت خوشه‌ای در محلات مختلف شهر ایران‌شهر بین شهروندان پخش شده است. از بین پاسخ‌دهندگان ۵۳ نفر معادل ۵۵/۷ درصد، مرد و ۴۲ نفر معادل ۴۴/۳ درصد، زن می‌باشند. میانگین سنی پاسخ‌دهندگان ۲۹/۶۵ سال است که کمترین سن ۱۸ و بالاترین سن ۵۳ می‌باشد. همچنین ۱۳/۶ درصد پاسخ‌گویان زیردبلم، ۴۶/۳ درصد دارای تحصیلات دبلم، ۱۵/۷ درصد دارای تحصیلات فوق دبلم، ۱۷/۸ درصد دارای تحصیلات لیسانس و ۶/۳ درصد دارای تحصیلات فوق لیسانس و دکترا می‌باشند.

۳-۱- احساس امنیت

داده‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که ۸۴/۲ درصد از پاسخگویان دارای احساس امنیت کم و ۱۱/۵ درصد دارای احساس امنیت متوسط و فقط ۴/۳ درصد دارای احساس امنیت بالا هستند. این پاسخ‌ها به وضوح نشان دهنده امنیت پایین شهر ایران‌شهر است و بیشتر افراد زندگی در فضایی ناامن را تجربه می‌کنند.

جدول ۱- میزان احساس امنیت بین شهروندان (منبع: نگارندگان)

شاخص	فراوانی	درصد
کم	۸۰	۸۴/۲
متوسط	۱۱	۱۱/۵
زیاد	۴	۴/۳
جمع	۹۵	۱۰۰

۳-۲- میزان شناخت و اعتماد ساکنین به یکدیگر

جدول ۲- میزان شناخت و اعتماد ساکنین به یکدیگر (منبع: نگارندگان)

شاخص	فراوانی	درصد
کم	۵۹	۶۲/۱
متوسط	۲۳	۲۴/۲
زیاد	۱۳	۱۳/۷
جمع	۹۵	۱۰۰

طبق داده‌های جدول ۲، ۶۲/۱ درصد از پاسخ‌گویان از ساکنان شهر شناخت و اعتماد کمی از ساکنان شهر دارند و ۲۴/۲ درصد شناخت و اعتماد متوسط و ۱۳/۷ درصد نیز شناخت و اعتماد زیادی نسبت به ساکنان دارند. با این اوصاف اکثر شهروندان به محیط اطراف و دیگران اعتماد کمی دارند به دلیل اینکه جرم و بزه به فراوانی اتفاق می‌افتد ترس آنان از محیط اطراف باعث بی‌اعتمادی نسبت به دیگران می‌شود. همچنین مهاجرت‌ها و ورود افراد روستانشین به شهر باعث عدم شناخت بیشتر ساکنان نسبت به یکدیگر شده است. عدم شناخت و اعتماد به دیگر ساکنان تهدیدکننده امنیت اجتماعی شهروندان می‌باشد.

۳-۳- سنجش میزان رخداد جرائم در محلات شهر

جدول ۳- میزان جرائم در محلات (منبع: نگارندگان)

شاخص	فراوانی	درصد
کم	۱۷	۱۷/۹
متوسط	۱۵	۱۵/۸
زیاد	۶۳	۶۶/۳
جمع	۹۵	۱۰۰

۶۶/۳ درصد از پاسخ‌دهندگان در محلاتی زندگی می‌کنند که جرم و بزه در آن محلات به فراوانی اتفاق می‌افتد و امنیت پایینی برای تردد در محله خود دارند و این افراد یا بستگان‌شان توسط بزهکاران مورد تهدید قرار گرفته‌اند و امنیت جانی و مالی آنان دچار خطر شده است. ۱۵/۸ درصد در محلاتی زندگی می‌کنند که جرم به صورت متوسط رخ می‌دهد و ۱۷/۹ درصد از افراد در محلات امن شهر زندگی می‌کنند که جرائم کمتری رخ می‌دهد. معمولاً این افراد در محلاتی زندگی می‌کنند که همبستگی بیشتری بین همسایه‌ها وجود دارد و طراحی محله این افراد به گونه‌ای است که امکان فرار کمی در اختیار مجرمان است.

همچنین محلاتی که در نزدیکی پاسگاه های نیروی انتظامی هستند دارای امنیت بالایی هستند و مجرمان به خود جرات نمی دهند که به چنین محلاتی ورود کنند.

۳-۴- ترس از مورد اذیت و آزار قرار گرفتن

جدول ۴- میزان ترس از محیط پیرامون (منبع: نگارندگان)

شاخص	فراوانی	درصد
کم	۶	۶/۴
متوسط	۱۳	۱۳/۶
زیاد	۷۶	۸۰
جمع	۹۵	۱۰۰

با توجه به آمار جدول بالا ۸۰ درصد پاسخ گویان از اینکه در لحظه ای مورد آزار قرار بگیرند می ترسند و با اضطراب در محلات خود تردد می کنند. نبود امنیت جانی و مالی در محلات باعث خلوت تر شدن محلات می شود و باعث ضعیف شدن روابط اجتماعی بین افراد می شود و این خلوت شدن، ناامنی را تشدید می کند، بنابراین شهروندان در این مورد می توانند با افزایش تعاملات اجتماعی و حس همسایگی بالاترین نقش را در جلوگیری از جرم و ناامنی ایفا کنند. ۱۳/۶ درصد به طور متوسط از مورد آزار قرار گرفتن می ترسند و ۶/۴ درصد ترس کمی از مورد اذیت و آزار قرار گرفتن دارند.

۳-۵- تأثیر سواد و تحصیلات در امنیت

جدول ۵- میزان تأثیر سواد در کاهش ناامنی (منبع: نگارندگان)

شاخص	فراوانی	درصد
کم	۵	۵/۲
متوسط	۴	۴/۲
زیاد	۸۶	۹۰/۶
جمع	۹۵	۱۰۰

سواد و فرهنگ شهری یکی از مسائل مهم در جلوگیری از ناامنی است. اکثر افراد بی سواد رو به بزهکاری می آورند و از هر راهی برای کسب مال استفاده می کنند، حتی اگر به ضرر دیگران باشد. در بین پاسخ دهندگان ۹۰/۶ درصد معتقدند که سواد و تحصیلات در جلوگیری از ناامنی مؤثر است و شهروندان به این باور رسیده اند که سواد و فرهنگ در داشتن شهری امن مؤثر است. ۴/۲ درصد تأثیر سواد را در حد متوسط و ۵/۲ درصد در حد کم می دانند.

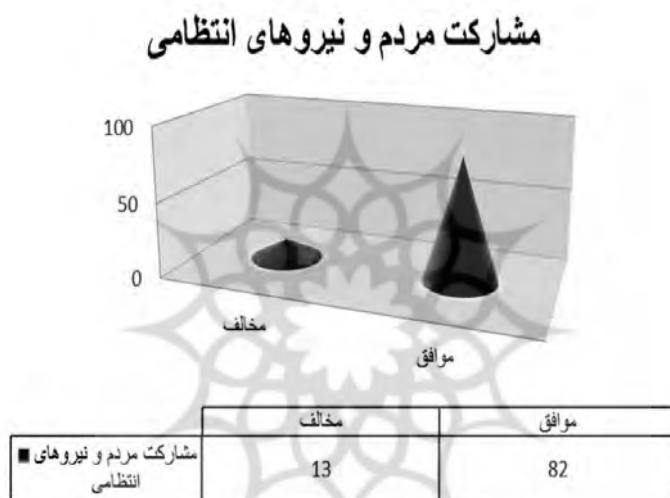
۳-۶- تأثیر بیکاری در امنیت

جدول ۶- تأثیر بیکاری در افزایش ناامنی (منبع: نگارندگان)

شاخص	فراوانی	درصد
کم	۵	۵/۲
متوسط	۵	۵/۲
زیاد	۸۵	۸۹/۶
جمع	۹۵	۱۰۰

بیکاری و نبود اشتغال مهم‌ترین عامل انحراف جوانان به زورگیری و اعتیاد است. در نتیجه امنیت جانی و مالی دیگر شهروندان به خطر می‌افتد. با توجه به اینکه شهر ایرانشهر طبق آخرین آمار رسمی، دومین شهر کشور از نظر نرخ بیکاری است، بنابراین افراد بزهکار و معتاد زیادی نیز در شهر پراکنده می‌شوند که با تشکیل گروه‌های بزهکاری، امنیت شهروندان را به خطر می‌اندازند. ۸۹/۶ درصد از پاسخ‌گویان معتقدند بیکاری تأثیر زیادی در ناامنی دارد. این آمار گویای مسئله و معضل بیکاری در شهر می‌باشد. ۵/۲ درصد تأثیر بیکاری را در ناامنی متوسط و ۵/۲ نیز تأثیرش را کم می‌دانند.

۷-۳- مشارکت شهروندان و نیروی انتظامی

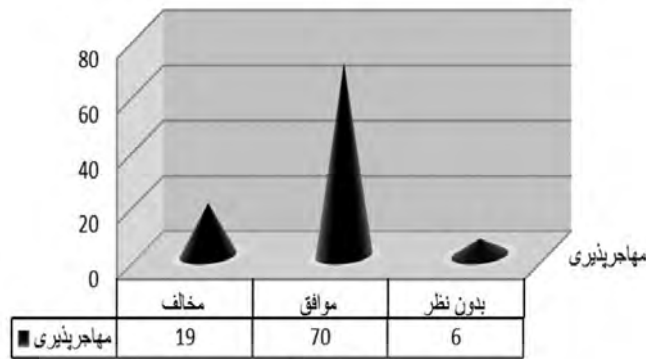
شکل ۱- نظر شهروندان در مورد تأثیر مشارکت (منبع: نگارندگان)

در رابطه با عبارت «نیروی انتظامی و شهروندان با مشارکت یکدیگر از ناامنی جلوگیری می‌کنند» است. ۸۶/۳ درصد از پاسخ‌دهندگان موافق این عبارت هستند و معتقدند که مشارکت شهروندان و نیروهای انتظامی برای برقراری امنیت اجتماعی مؤثر و ضروری است. در شهر ایرانشهر به دلیل مشارکت پایین مردم و نیروی انتظامی، راه برای سوءاستفاده بزهکاران فراهم خواهد بود. ۱۳/۷ درصد معتقدند که این مشارکت تأثیری در امنیت ندارد.

۸-۳- مهاجرپذیری و گسترش حاشیه‌نشینی

در رابطه با عبارت «مهاجرپذیری و گسترش حاشیه‌نشینی از عوامل ایجاد ناامنی است» اکثر پاسخ‌دهندگان موافقت خود را اعلام کردند. ۷۳/۶ درصد موافق این موضوع هستند. مهاجرپذیری و ورود افراد روستانشین به شهر ایرانشهر که پس از ورود به شهر و اینکه نمی‌توانند خود را با شرایط اقتصادی و فرهنگی شهر وفق دهند، به یک معضل تبدیل شده است. این افراد مجبور می‌شوند به دلیل فقر اقتصادی به حاشیه شهر بروند. با توجه به این که شرایط اقتصادی و فرهنگی شهر و روستا یکسان نیست، افرادی برای جبران کمبود خود دست به جرم می‌زنند و از هر راهی برای تأمین نیاز اقتصادی خود استفاده می‌کنند حتی اگر به ضرر دیگران باشد. ۲۰ درصد مخالف این موضوع هستند و مهاجرپذیری و گسترش حاشیه‌نشینی را در ناامنی مؤثر نمی‌دانند. ۶/۴ درصد نیز نظری در این مورد ندارند.

مهاجرپذیری

شکل ۲- نظر شهروندان در مورد تأثیر مهاجرت

۳-۹- رابطه سواد و بیکاری با امنیت

با توجه به نظرات ساکنان، ۸۶ نفر تأثیر سواد و فرهنگ را در امنیت زیاد می‌دانند، همچنین ۸۵ نفر تأثیر بیکاری و نبود اشتغال را در نبود امنیت زیاد می‌دانند. در نتیجه سواد با امنیت رابطه مستقیم و بیکاری با ناامنی رابطه مستقیم دارد، بنابراین هر چه سواد شهروندان کمتر باشد و افراد تحصیلکرده در شهر کم باشد، ناامنی افزایش پیدا می‌کند و هر چه بیکاری کمتر شود، حس امنیت بالاتر می‌رود.

شکل ۳- رابطه سواد و بیکاری با امنیت

۳-۱۰- چگونگی تأثیر مهاجرت در کاهش حس امنیت

با توجه به نظرات ساکنان شهر ۷۳/۶ درصد مهاجرپذیری و گسترش حاشیه‌نشینی را از عوامل ناامنی می‌دانند، مهاجرت‌هایی که بدون مدیریت درست به شهر انجام می‌شود و با افزایش سریع جمعیت همراه می‌شود باعث می‌شود افراد تازه وارد با شرایط شهر از نظر اقتصادی کنار نیایند و مجبور شوند به حاشیه شهر که قیمت زمین پایین است، رو آورند و آن جا را برای زندگی انتخاب کنند، به دلیل اینکه تعداد این افراد زیاد است حاشیه‌نشینی افزایش پیدا می‌کند و محلاتی پرجمعیت و فقیر در حاشیه شهر تشکیل می‌شود که ممکن است بخاطر کنار نیامدن با شرایط شهر دست به بزهکاری زنند و گروه‌های بزهکار را تشکیل دهند و محل امنیت سایر شهروندان شوند. ۶۵/۲ درصد از شهروندان معتقدند این محلات جرم‌خیزی بیشتری دارند. رابطه کاملاً معناداری میان مهاجرپذیری و حاشیه‌نشینی با به وجود آمدن محلات پرجمعیت و فقیرنشین وجود دارد؛ بنابراین

اساس به وجود آمدن این محلات، ورود افراد مهاجر از روستا و شهرهای کوچک تر است که ابتدا باعث حاشیه‌نشینی و سپس تشکیل این محلات می‌شود. هنگامی که افراد روستانشین به شهر ورود می‌کنند تعداد افراد غریبه در شهر زیاد می‌شود و در صورت وقوع جرم توسط آنان، شناسایی آنان دشوار می‌شود، هر چه غریبه‌ها در شهر بیشتر شوند اعتماد و شناخت مردم نسبت ساکنان شهر زیاد می‌شود و حس امنیت پایین‌تر می‌آید. ۶۲/۱ درصد به میزان کم از دیگران شناخت و به آنان اعتماد دارند و این آمار گویای رابطه معنادار مهاجرت بی رویه و عدم شناخت و اعتماد می‌باشد.

نتیجه‌گیری

امنیت و ناامنی در جامعه تحت تأثیر عوامل فراوانی قرار دارد. تضعیف سرمایه اجتماعی، وجود احساس انومی در جامعه، ناکارآمدی های نهادهای کنترل و نظارت اجتماعی و ... به شدت امنیت و از همه مهم‌تر احساس امنیت را تحت تأثیر قرار می‌دهد. با توجه به آمار به‌دست‌آمده، ۸۴/۲ درصد شهروندان در شهر ایران شهر احساس امنیت پایینی دارند. اعتماد متقابل بین شهروندان محور اساسی احساس امنیت شهروندان را تشکیل می‌دهد به طوری که با افزایش اعتماد اجتماعی، به میزان احساس امنیت شهروندان افزوده می‌شود. ۶۲/۱ درصد از شهروندان شناخت و اعتماد کمی از دیگران دارند. رضایت اجتماعی شهروندان شامل درآمد، شغل، رضایت از زندگی و ... هر چقدر بالاتر باشد بر میزان احساس امنیت شهروندان افزوده خواهد شد. افزایش و گسترش تحصیلات و آموزش عالی، گسترش امکان تحرک طبقاتی و اجتماعی و اتخاذ سیاست‌هایی که در عمل به تقویت طبقه متوسط انجامیده و موجبات افزایش رضایت فردی را فراهم می‌کند؛ اما در کنار این تحولات بی سامانی در عرصه مدیریتی، تعدد و تکثر الگوهای ساماندهی فرهنگی و اجتماعی و عدم انطباق سازمان مدیریتی با تحولات اجتماعی و فرهنگی سبب شده است که فضای عمومی شهر وضع نامطلوبی بیابد و افزایش جمعیت شهری نیز هر روز به این فضای نامطلوب، دامن می‌زند.

در این بخش راه کارهایی جهت ارتقای احساس امنیت ارائه می‌شود: ۱- بالا بردن سطح آگاهی و یا در اختیار گذاشتن اطلاعات کافی و صحیح درباره موقعیت‌های مخاطره آمیز از طریق سازمان‌هایی که متولی این امر می‌باشند، نقش به‌سزایی در افزایش احساس امنیت خواهد داشت؛ ۲- گشت زنی مفید با بهره‌گیری از امکانات موجود در ساعات جرم خیز انجام شود؛ ۳- پیشنهاد می‌شود ثروتمندان شهر، به کمک جوانان بیکار شهر بشتابند و با استفاده آنان در زمینه‌های مختلف کاری، آنان را از فقر نجات دهند. با اجرای طرح‌های تشویقی و اطلاع‌رسانی به افراد ثروتمند و دریافت کمک از آنان، ایجاد اشتغال کرده و از جوانانی که تمایل دارند استفاده شود. در این موضوع هم مدیران شهری و هم مشارکت مردم دخیل می‌باشد؛ ۴- با توجه به اینکه فقط ۶/۴ درصد از ساکنان ترسی از مورد آزار قرار گرفتن ندارند، می‌توان با افزایش حس همبستگی بین ساکنان محلات از طریق ایجاد و افزایش مکان‌های فرهنگی در محلات، حس امنیت را در افرادی که ترس از اذیت شدن دارند، به وجود آورد؛ ۵- تشکیل NGO ها و نهادهایی برای جمع‌آوری کمک‌هایی مادی، آموزشی و ... برای توانمندسازی نیازمندان و ایجاد مراکز آموزشی- بهداشتی و ... ۶- پیاده‌سازی برنامه‌هایی با محوریت جامعه و مشارکت مردم می‌تواند نقش عمده‌ای در افزایش احساس امنیت شهروندان داشته باشد؛ ۷- ارتقای آموزش و سواد؛ ۸- آموزش مهارت‌های شغلی به بیکاران و حتی زنان و سرپرستان خانواده‌ها؛ ۹- رفع حاشیه‌نشینی و برنامه‌ریزی برای توانمندسازی حاشیه‌نشینان؛ البته موفقیت این رویکرد تا حدود زیادی به ساختارهای فرهنگی و اجتماعی و بسط و گسترش حوزه عمومی و جامعه مدنی از یک سو و اراده مسئولان ذی ربط در پذیرش نوآوری‌ها و انجام برخی اقدامات و تغییرات سازمانی برای همسو شدن با تغییرات فزاینده در عرصه‌های مختلف جامعه از سویی دیگر بستگی دارد.

مراجع

- ۱- افتخاری، اصغر (۱۳۸۰)، ساخت اجتماعی امنیت، فصل‌نامه دانش انتظامی، سال سوم، شماره چهارم، تهران.
- ۲- بهمنی، روزنامه اطلاعات، یک بهمن ۱۳۸۷.
- ۳- بوزان، باری. (۱۳۷۸)، مردم، دولت‌ها و هراس، ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۴- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۵)، مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، انتشارات شهیدی، تهران.
- ۵- پورداتچی، مصطفی (۱۳۸۱)، فضاهاى بدون دفاع، ماه‌نامه شهرداری‌ها، سال چهارم، شماره ۴۱.
- ۶- حسینی نثار، مجید (۱۳۹۱)، بررسی احساس امنیت و عوامل مؤثر بر آن در کشور، مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری.
- ۷- حسینی نژاد، مرتضی (۱۳۸۴)، بررسی علل و اقتصادی جرم در ایران با استفاده از یک مدل داده‌های تلفیقی؛ مجله برنامه و بودجه، شماره ۹۵، ۳۷.
- ۸- دورودی، ابوالفضل (۱۳۸۲)، بررسی وضعیت موجود امنیت اجتماعی در کتاب‌های پایه ابتدایی و ارائه راهکارهایی برای نیل به وضعیت مطلوب، مجموعه مقالات امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا، تهران.
- ۹- رضازاده، راضیه (۱۳۸۲)، شاخص‌های امن در فضاهای شهری، مجله شهرداری‌ها، سال چهارم، شماره چهل و یکم.
- ۱۰- رمون، گسن (۱۳۷۶)، روابط میان پیشگیری وضعی و کنترل بزهکاری. ترجمه علی حسین نجفی ایرندآبادی، مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۱۹-۲۰.
- ۱۱- شکویی، حسین (۱۳۷۲)، دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، انتشارات سمت، تهران.
- ۱۲- صالحی مرزيجرانی، زهرا (۱۳۸۴)، آسیب شناسی شهرنشینی در ایران امروز، مجله اطلاعات سیاسی، اقتصادی، شماره ۲۱۱، تهران.
- ۱۳- ماندل، رابرت (۱۳۷۷)، چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه و انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۱۴- نصیری، معصومه (۱۳۸۲)، اعتیاد و رابطه‌ی آن با مشاغل شهری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۷.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی